

A FALU A VÁLASZTÓJOGI REFORM IDEJÉN

AZ ORSZÁG SORSÁRA döntő jelentőségű közjogi reformok megalkotásának elodázhatatlan szükségessége ma már nem lehet vita tárgya. Ennek a cikknek nem is az a célja, hogy a választójog reformjának útjába — a falu jelenlegi helyzetének őszinte és objektív feltárásával — akárcsak egy szalmaszálat is gördítsen, hiszen minden nyíltszemű és elfogulatlan ember tudja, hogy a választójog terén azt a bizonyos, évtizedek óta rettegett lépést a titkosság törvénybeiktatásával meg kell tenni, akár alkalmasak erre a viszonyok, akár nem. A nemzet — fájdalom — bámulatos következetességgel mindig a legalkalmatlanabb időpontot választotta ki arra, hogy valamit tegyen sorsfontosságú feladatainak megoldása terén. De még rendszerint ezt sem saját jószántából és őszinte meggyőződésből tette, hanem a kényszer hatása alatt, a szociális forradalomtól való félelem váltott ki valamely nagynak, korszakalkotónak hirdetett intézkedést, amely ilyen körülmények között természetesen félmegoldásnál is csak kevesebb lehetett. Tagadhatatlan, hogy — eltekintve a nyugodt és békülékeny parlamenti légkörtől — kedvezőbb viszonyokat is el tudunk képzelni a választójog reformjához és volt idő, amikor ezt a kérdést határozottan kiegyensúlyozottabb társadalmi és szociális atmoszférában lehetett volna tető alá hozni. Mi azonban, úgy látszik, nem vagyunk megáldva azzal a képességgel, hogy eltaláljuk a cselekvésre megfelelő időpontot. Vájjon a választójogi kérdést illetően is a magyar parlamentarizmus közel száz esztendeje alatt nem találunk volna a mainál alkalmasabb viszonyokat, amikor kisebb kockázattal eshettünk volna túl a népakarat szabad megnyilatkozásának próbáján? Minden bizonnyal ma sem került volna ennyire előtérbe a választójog ügye, ha a diktatúra és a forradalom alternatíváján kívül volna még egy harmadik eshetőség a jelenlegi rendszer életének meghosszabbítására.

Nézzük meg közelebbről, hogy a falusi tömegek, amelyeknek becsületes politikai jogokhoz juttatásáról van most szó, mit jelentenek — nem számszerűleg, hanem mai életviszonyaik szempontjából — a választójogi reformra nézve. Az egyes rétegek adott életkörülményei, társadalmi viszonylatai, hangulata, politikai tájékozódása, szervezett vagy szervezetlen állapota mellett milyen ma a magyar falu arculata és ebből folyólag milyenek lehetnek a titkos választójog kihatásai? Lehetséges-e a kedvezőtlen jelenségeket és minő intéz-

kedésekkel annyira kiküszöbölni, hogy valamennyire is bizalommal nézhessünk az alkotmányjogi reformok elé?

KEZDJÜK A FALUSI NÉP gazdasági helyzetének rövid áttekintésével. Körülbelül két év óta halljuk, hogy a gazdasági viszonyok javulóban vannak s ennek kedvező kihatásai már a mezőgazdaságban is érezhetők. Kétségtelen az, hogy a válság már régebben elhagyta a mélypontot és több jel arra mutatott, hogy egyes termelési ágakban — főleg az iparban — határozott fellendülésről lehet beszélni. A mezőgazdaság azonban természetesen — de meg inferiorisabb helyzeténél fogva is — lassabban reagál a változásra és az említett konjunkturális hullám csak a múlt év második felében kezdte itt éreztetni hatását. Tagadhatatlan, hogy a hosszú idő óta nem tapasztalt kereslet a növénytermelés és állattenyésztés szinte valamennyi terméke iránt és ennek nyomán az árak gyors emelkedése a gazdatársadalom egyes rétegeiben jelentékeny megkönnyebbedést hozott. Hangsúlyozni kell azonban, hogy csak egyes rétegeiben, nevezetesen ott, ahol egyrészt volt eladni való felesleg, másrészt nem hiányzott a kintartás: kivárni a magasabb árakat, amelyek cséplés után, eleinte mérsékelten, később erőteljesebben emelkedtek. Tehát elsősorban a nagyobb és tökeerős birtokosok használták ki ezt a konjunktúrát. Viszont a parasztság zöme, amelynek kevés eladni való gabonájára szinte már a cséplőgépnél rátette a kezét a magánhitelező és az adóhatóság, amelynek tehát eszébe sem juthatott, hogy várjon a saját szükségletét meghaladó felesleg eladásával, bizony csak messziről nézte, hogy a gabona ára rövid idő alatt milyen nagy pályát futott meg. Igaz, hogy az állatárak is jelentékenyen felmentek, de sok hasznot ebből sem húzhatott, mert az előző depressziós és rossz takarmánytermő évek állatállományán érzékeny csorbát ejtettek s az idejé esztendő nevelése még elsősorban a hiányok pótlására kellett. Ma tehát az a helyzet, hogy a gazdatársadalom egy vékony réteg kivételével messziről és érdektelenül kénytelen szemlélni a konjunktúrát, amelyet ki nem használhatott és tehetetlenségében a bankokat meg az államot szidja, amiért arra kényszerítette, hogy már a cséplőgép szájából, nyomott áron túladjon terményfeleslegén.

Ezzel azonban bosszúsága még nem ért véget. Azon az alapon, hogy az élelmiszerek ára emelkedett — de valószínű, hogy más okból is —, általános drágulási folyamat indult meg. Már az őszi országos vásárokon lényegesen magasabb árat kellett fizetni a csizmáért és a ruhaféléért, mint azelőtt. Hasonlóképpen megdrágultak a gazdaságokban használt eszközök, gépek és üzemanyagok is. Amíg ezeknek ára a nagyüzemekre nézve, amelyek kedvezőbb feltételek mellett vásárolhatnak, mindössze 2%-kal emelkedett, addig a kis- és középüzemek szükségleti cikkei — a Gazdaságkutató Intézet adatai szerint — 12%-kal drágultak. Az agrárrolló, vagyis a mezőgazdasági termények és iparcikkek árszparitása, egy év alatt — 1935 decembertől 1936 decemberig — 22.9%-ról 35.5%-ra tágult. Ez a nagy eltolódás onnan származik, hogy amíg az iparcikkek árindexe 61%-kal — 114-ről 121 pontra — emelkedett, addig az agrárterményeké 11.4%-kal

—88-ról 78 pontra — csökkent. A drágulás különben az általános megélhetési költségek növekedésében is kifejezésre jut. A Statisztikai Hivatal megélhetési indexe a múlt év december havában 101-3 pontot ért el, 5-8 ponttal többet, mint egy évvel előbb. A városi lakosság megélhetésének ez a letagadhatatlan rosszabbodása, amit a szegényebb rétegek elsősorban az élelmiszerek drágulásában éreznek, megint ellenérzést vált ki a városi fogyasztóközönségben az Östermelővel szemben, a fentiek után mondani sem kell, hogy teljesen alaptalanul, mert hiszen a kistermelő alig látja valami hasznát a magasabb terményáraknak, ellenben annál inkább sújtja őt is az iparcikkek jelentős drágulása.

A helyzet még sokkal előnytelenebbül alakult a mezőgazdasági munkásra nézve. Ez a „konjunktúra“ legnagyobb vesztese. Eltekintve az őszi kedvezőtlen időjárás okozta munkatorlódástól, amelynek következtében előfordult, hogy egyes helyeken a munkabérek 100%-kal is emelkedtek, a bérszínvonal alig változott. A napszám most is a tavalyi szinten mozog s legfeljebb 10—20 fillérrel magasabb, főleg ott, ahol a legkisebb béreket hatóságilag megállapították. Ez a kis javulás, amely még csak nem is általános, alig változtat a munkás megélhetésén, mert a munkaalkalom ezzel nem lett több. Sőt egyes tényekből arra lehet következtetni, hogy a mezőgazdaság munkaerő-szükséglete inkább csökkent, mint emelkedett. Ismeretes, hogy a múlt évben a gabonával bevetett terület valamivel több mint 100.000 holddal nagyobb volt, ami azt jelenti, hogy agrártermelésünk az aránylag kevés munkáskezet igénylő extenzív kultúra irányában hajlott el. Ez az év még nem tudjuk hogyan alakul. Ha az őszi vetőmunkák elvégzését a rossz időjárás meg nem akadályozza, az emelkedő gabonárak valószínűleg a szemstermelés további kiterjesztésére készítettek volna a gazdákat, így azonban a gabonának szánt terület bevetetlenül maradt mintegy 20%-át valamilyen tavaszival kell bevetni. Nem valószínű azonban, hogy ez a körülmény lényegesen befolyásolná az idei gazdasági év munkaerőszükségletét. A távolabbi jövőt illetőleg pedig számítani lehet arra, hogy — a búzaárak ezidőszerinti lanya irányzata ellenére is — a világ hadikészülődése okozta tartalékolásokat tekintve, a gabonatermelés konjunktúrája tovább tart, ami természetesen nálunk is a szemstermelés további fokozását idézheti elő.

Mondani sem kell, hogy az ilyen konjunktúrából a mezei munkásnak nem sok haszna van. Aratási keresménye, vagy amit időszakai munkával természetben kap, egész évi élelmezésére sem elég és csak nagyon ritka eset — amikor valami magának is terem, vagy több felnőtt családtag vállal aratást —, ha néhány mázsa felesleg piacra kerülhet. Ellenben általános az, hogy a február, esetleg március hónapban az utolsó liszteszák is kiürül és a munkás, ha valahol nem kap előleg- vagy kölcsöngabonát, kénytelen azt pénzért vásárolni. Ebben az esetben, ami valószínűleg az idén is előfordul, a magas gabonárak anti-szociális irányban hatnak és így az agrárkonjunktúra ebben a rétegben, legalább is, amíg a munkabérek emelkedése valamelyes kiegyenlítődst nem teremt, az életszínvonal további csökkenésére vezet. A sertés árdrágulása pedig a munkásember legfőbb erőtáplálékát:

a szalonnát teszi megfizethetlenné, ami azért nagy baj, mert manapság nagyon sok munkáscsalád nem tud még sertést hizlalni vagy legálább is nem annyit, hogy egész esztendőre elláthassa magát zsírral és szalonnával. Az iparcikkek drágulása pedig — bármilyen alacsonyok is ilyenirányú igényei — szintén rendkívül érzékenyen érinti és szükségleteinek, ha még lehetséges, további megszükitésére kényszeríti.

A mezőgazdasági munkásnak tehát semmi oka sincs arra, hogy örüljön ennek a konjunktúrának, amely számára csak a megélhetés rosszabbodását jelenti. Igaz, hogy a múlt évben, különösen a Tiszántúl, jó volt a gabonatermés, tehát nagyobb volt az aratási kereset is, az általános drágulás azonban teljesen lerontja ennek kedvező kihatásait. Egészbenvéve a falusi tömegek helyzete nem javult, sőt az árak emelkedése éppen a legszegényebb réteg sorsát tette még elviselhetetlenebbé, ami természetesen a falu hangulatában is kifejezésre jut.

NAGY TAJÉKOZATLANSÁG kell ahhoz, hogy valaki a falu mai helyzetéből olyan kedvező tüneteket olvasson ki, amelyek a viszonyok javulására mutatnak. Sajnos, ebben a tekintetben semmi ok sincs az optimizmusra. A kisgazdák elkeseredettek azért, mert egyrészt a szigorú adóbehajtások következtében a magas gabonaárat nem használhatták ki. A munkások pedig a már ismertetett okok miatt. Mindkét réteg egyaránt aggódik az iparcikkek drágulásán. A nagyjában közös sors ellenére egymáshoz való viszonyuk nem tekinthető kielégítőnek. A múlttal szemben a feszültség inkább fokozódott, mint enyhült. Ennek, mint később majd rátérünk, nemcsak gazdasági és szociális oka van, tagadhatatlan azonban, hogy a munkásság ma már kevesebb türelemmel viseltetik a gazdával szemben, mint egy-két évvel ezelőtt, a tomboló agrárválság napjaiban.

Méginkább elmondható ez a földművelő lakosság és a falusi értelmiség viszonyára. Egyáltalán nem túloznak azok az utóbbi időben több megbízható helyről eredő megállapítások, melyek a parasztság és az intelligencia közötti kapcsolat megromlásáról és az ellentétek kicleződéséről szólnak. Senki sem vonhatja kétségbe, hogy a jegyzők általában ismerik a falu hangulatát és van alkalmuk megfigyelni a nép érzületében végbemenő változást, akár kedvező, akár kedvezőtlen az. A Községi Jegyzők Országos Egyesületének nemrég közzétett memoranduma bizonyára kellemetlen meglepetést okozott azoknak, akik a szociális feszültséget — inkább a maguk megnyugtatóására vagy talán a lassú tempó eredményességének igazolására — társadalmi összhangnak látják. „Növekvő nyugtalansággal látjuk és érezzük, hogyan távolodik el tőlünk a falu népe., olvashatjuk a memorandumban. Ne higgyék azonban a jegyzők, hogy ez a fájdalmas megállapítás csak reájuk vonatkozik. Ugyanez az elidegenedés fennáll, sőt fokozódik a falusi értelmiség többi tagjával, a lelkésszel, orvossal stb. szemben is.

Ennek a kedvezőtlen jelenségnek az okaival itt most bővebben nem foglalkozunk. Elég ha utalunk a politikára és vele szerencsétlen választási rendszerünkre, amelynél semmi sem alkalmasabb arra,

hogy a hatalomtól függő és a természettől fogva különben sem bátor hajlandóságú falusi értelmiséget szembeállítsa a néppel. Egy-egy képviseléválasztás áldatlan kísérő jelenségei évekre megrontják az amúgy sem szilárd társadalmi békét s ha a megbolygatott közhangulat idővel lecsillapodik is, mindig marad vissza valami a már meglévő feszültség fokozására. A politika mellett igazgatási rendszerünk szinte intézményesen segíti elő az ellentétek kicleződését, amikor pl. a falu természetes vezetőjét végrehajtói szerepre kényszeríti. Magától értetődik, ha a nép nem fogadja bizalmába azokat — még ha egyébként ismeri is a helyzetet —, akik „délelőtt a nép atyjának és vezetőjének szerepét játsszák, délután pedig elszedik a nép betevő falatját“ De intézményeink gondoskodnak arról, hogy a hatóság képviselőjén kívül a falu lelkipásztorja se legyen ment ettől a méltatlan kényszertől, ha jogos járandóságaihoz, amelyből ő is él, hozzá akar jutni. A falu orvosa sem tehet arról, hogy a szegénység egészségügyi biztosítása hiányzik s így kénytelen a mindennapi kenyérben szűkölködőktől honoráriumot követelni. Iszonyatos dilemma az, amely elé intézményeink hibái és fogyatékosai a falusi értelmiséget állítják. De nem lehet a népet sem megróni, ha vezetőivel szemben bizalmatlan, hiszen gyengeségében ez a bizalmatlanság és a belőle fakadt passzív magatartás csaknem az egyetlen védekezési lehetőség. Képtelen helyzet ez, amely évről-évre romlik és jogos az az aggodalom, hogy teljes lelki szakadásra és szociális meghasonlásra vezet a falu társadalmában.

SEMMEVEL SEM VIGASZTALÓBB a kép, ha a falu szervezeti viszonyait tekintjük. Semmi haladást sem látunk ezen a téren a múlttal szemben, sőt — ha lehet — a dezorganizáció ma még nagyobb, mint azelőtt. Nyugodtan állíthatjuk, hogy a földművelő nép társadalmi szervezetei a nullával egyenértékűek. Bámulatos; hogy az a rengeteg energia, jószándék és anyagi áldozat, melyet csak az utóbbi másfél évtizedben a falu megszervezésére pazaroltak, mind kárba veszett. A jelenleg fennálló falusi egyesületek nem komoly szervezetek. Nagyobb része egyáltalán nem működik, csak „megalakult“, mert a képviselő vagy valamelyik helyi vezetőember ambicionálta, örülni kell, ha odáig viszik, hogy kaszinóéletet folytatnak és megünneplik március 15-ét. Egyébként semmiféle erő kifejtésre nem képesek és a falu közéletében sem játszanak szerepet. Igaz, hogy a hatóság ezt nem is nézné jó szemmel és gyakori eset, hogy ha egy ilyen szervezet kinő a közigazgatás védőszárnyai alól és túlságosan függetleníteni találja magát, hamar összeütközésbe kerül a helyi hatalmasságokkal, különösen akkor, ha működésében erőt és bátorságot mutat. Jaj annak az egyesületnek, amelyikre kimondják a szentenciát, hogy működése „a falu nyugalma ártalmas“, „veszélyezteti a társadalmi békét“ stb. Engedetlen vezetőségét — autonómia ide vagy oda — irgalmatlanul kicserélik megbízható elemekkel; élére szükség esetén hivatalos személy kerül, akár tetszik a tagoknak, akár nem. Az így házi kezelésbe vett egyesület persze hamar elsorvad, mert érdektelenségbe fullad. Tapasztalatom az, hogy nálunk azért nincse-

nek a falusi népnek erőteljes, független társadalmi szervezetei, mert a mi viszonyaink között nem lehetnek. Csak a való helyzet kendőzésére alkalmas az a kitalálás, hogy a paraszt individualista és nem szeret szervezkedni. Sokkal inkább realista, aki tudja, hogy ma nem érdemes szervezkedni. Először azért nem, mert voltaképpen nincs szervezkedési lehetőség s a hatóságnak módjában áll minden neki nem tetsző mozgalmat megakadályozni, még ha azt a legtekintélyesebb és legtisztességesebb emberek kezdeményezik is. Akire ráfognak, hogy „politikailag megbízhatatlan“ — mert például nem a kormánypárt híve —, lehet az egyébként a falu legderekabb polgára, az már le is mondhat arról, hogy egyesületet alapíthasson. Különösen szigorúan bírálják el a mezőgazdasági munkásság ilyenirányú törekvéseit. Majdnem lehetetlen ebben a rétegben a szervezkedés, ha azt nem fölülről kezdeményezik. Erre az utóbbi években volt számos példa, ezek azonban azt bizonyítják, hogy az ilyen — olykor nagyon is átlátszó célzatú — erőszakolt mozgalmaknak bizalom hiányában nincs gyökerük a népben. Másodsor nagy baj az, hogy a meglévő — igaz még csekély súlyú — erőknél eddig nem sikerült megfelelő kapcsolatot találni egymással. A csúcsszervezet kérdése azonban megoldhatatlan marad addig, amíg az alsó tagozatok ezt maguk nem akarják s ameddig fennáll az a különös helyzet, hogy felülről kiépített és támogatott központi szervezet a papiros-szervezetek százaival kínlódik, ugyanakkor a kevés számú, de komoly és tényleg működő falusi szervezet elszigetelten áll magában. Az utóbbi években egy lépéssel sem jutottunk előbbre ezen a téren, ami azt bizonyítja, hogy ezidőszert még kibékíthetetlen ellentét van a szervezkedés lényegét és módját illetőleg a nép ezirányú szükségletei és az uralkodó felfogás között.

Az egészséges társadalmi mozgalom hiánya nagyon meglátszik a politikai szervezkedés arculatán is. Csekély erőt és állandóságot mutatnak a politikai pártok ott, ahol hiányzanak a társadalmi szervezkedés iskoláján átment és bizonyos fokig önfegyelemhez szokott tömegek. A mi parasztságunk politikailag azért annyira meghatározhatatlan és labilis elem, mert, éppen a társadalmi szervezkedés hiányában, nem alakulhatott még ki benne a paraszti öntudat, legnagyobb része nem jutott még el érdekeinek felismeréséig és ezért politikai tájékozódását is nagyobbára a hangulat és a jelszavak irányítják. Politikai mozgalmi — épúgy mint a társadalmiak is — rendszerint nem saját köréből indulnak ki, hanem csatlakozik valamelyik politikai irányhoz, amelynek tevékenységét vagy inkább programját pillanatnyilag helyesnek tartja. Magától értetődik, hogy az ilyen frigy ritkán hosszú életű, mert többnyire nem összeillő társak kötik. Az elvi és eszmei szempontokat háttérbe szorítja az érdek, amelyet egy darabig lehet tagadni és eltitkolni, de később annál nyilvánvalóbbá válik. Ha valljuk is, hogy nem helyes elrúgni az elvi alapot, kár volna tagadni, hogy a politikai pártok alakulásánál újabban az egész világon nagy — és úgy látszik, mindig nagyobbodó — szerepet játszanak a hivatásrendi szempontok. A politikai élet mindinkább ezek szerint tagozódik a demokráciáktól kezdve az újabb államberendezkedésekig. A parasztság politikai képvisellete ma már nemcsak az agrár-, hanem az iparos-

államok legtöbbszörében is többé-kevésbé élesen elkülönül és erőteljesen érvényesül az állam kormányzásában. Ez természetesen csak azáltal lehetséges, hogy a paraszt-, illetve agrárpártok megfelelő társadalmi háttérrel, gyökérrel és meggyőződéses agrárközvéleménnyel rendelkeznek a jól kiépített, aktív és autonóm parasztszervezetekben.

Nálunk erről ezidőszerint beszélni sem lehet. A közelmúlt időszakban ugyan történt kísérlet a szervezés társadalmi és politikai céljainak összehangolására a falusi lakosság körében is, de olyan szerencsétlenül fogták meg a dolgot, hogy feltétlenül balsikerre kellett vezetnie, emellett mérhetetlen kárt okoztak vele a szervezkedés ügyének. A szervezői dilettantizmus egyáltalán nem tett különbséget a társadalmi és politikai célok között, a kettőt teljesen összekeverte és egy nevezőre igyekezett hozni. A hosszú évek munkájával felépített falusi egyesületek egész sorát tette tönkre az erőszakos beavatkozás, mely politikát vitt politikamentes szervezetekbe, társadalmi feladatokat politikai eszközökkel és politikai célokat társadalmi úton akart megvalósítani. Az eredmény: rengeteg sérelem, meghasonlás, társadalmi disszonancia, felbomlás és sok helyen a szervezkedés gondolatának megutálása lett. Nehezen fog virág nőni azon a sivár mezőn, amit ez a szervezkedés hagyott maga után.

Ma kétségtelenül a politikai szervezés kérdése áll előtérben. Óriási feladat megbirkózni azokkal a nehézségekkel, amelyek egy szervezettel teljesen dezolált, hangulati tényezőktől függő, jelszavakra beidegzett népréteg összefogásának és politikai vezetésének útjában állanak. Arról most szó sem lehet, hogy a helyes sorrendnek megfelelően először a társadalmi alapon induljunk el. Ettől egyelőre elkésztünk, éppen úgy mint a tömegek preventív politikai nevelésétől, amelyet a választójogi korrektívumokkal kapcsolatban annyira szeretünk hangoztatni. A baj vagy inkább kockázat nem is annyira a tömegek tájékozódásának bizonytalanságában, mint csekély megbízhatóságában rejlik. Ez nem is lehet másként olyan viszonyok között, ahol hiányzik az osztályöntudat, a politikai meggyőződés és a kiforrott közvélemény ereje. A birtokos parasztság politikai érzelmeit még valamennyire ismerjük és elhelyezhetjük a mérleg serpenyőjében. Más a helyzet a mezőgazdasági munkásságot illetőleg. Nagy kérdőjel, hogy ez a hatalmas réteg politikailag hova tartozik. A nagyobb része — legalább is ezidőszerint még — valószínűleg sehova. Inkább sodródik, mint tudatosan tájékozódik. Tekintve azonban azt a nagy versengést, amely ennek a rétegnek politikai megnyergelésére irányul, a jövő elhelyezkedése kiszámíthatatlan. Erre azonban nem lehet politikát felépíteni, még ha egyébként igaz is, hogy a politika a valószínűségek tudománya. A mi helyzetünk alig engedi meg, hogy a vak bizonytalanság talajára építsük sorsunkat.

TAGADHATATLAN, hogy az a helyzetkép, amit fentebb vázolunk, a választójog szempontjából nem a legkedvezőbb. A falusi lakosság anyagi viszonyai nem sokat javultak, a mezőgazdasági munkásrétegé pedig egyenesen rosszabbodott. Viszont a türelmetlenség fokozódott és a szociális diszharmónia is tovább mélyült. A falusi

tömegek politikai hovatarozandósága a szervezkedés anarchiája következtében jórészt ismeretlen. Ehhez járul még a lázas versengés nem is annyira a tömegek fegyelmezett szervezésére, mint nyers szenvedélyeinek felkeltésére.

Ismételten hangsúlyozom, hogy ezekre a jelenségekre nem azért mutatok rá, hogy kedvet csináljak bármi jogfosztásra vagy a választójog reformjának további elodázására. Sőt éppen azt szeretném kicreztetni, hogy a megállás vagy visszalépés ezen a téren a veszélyt nem háritaná el, csak a bizonytalanságot és a bomlást leplezné, amely a mai időkben legalább akkora veszedelem, mint a szociális elégedetlenség. Sokkal jobb megoldás kínálkozik ennél az átmeneti idő kockázatának csökkentésére. Ez egyszersmind az egyetlen út, amely még járható: haladéktalan és radikális intézkedések a falusi rétegek szociális igényeinek kielégítésére.

Be kell látni, hogy ami eddig történt — a jó szándék teljes elismerése mellett —, szociális olajcseppnek is kevés. A telepítési, de különösen a hitbizományi „reform“ nem megoldás. A földreform-földeknél sem jelent megoldást a szorzószám leszállítása, mert a magas vételár csak egy kis része ennek a szörnyű komplexumnak. A falusi kislakások ügye sem nyert elintézészt azzal, hogy az évi törlesztést in pengőről 87.50 pengőre csökkentették, mert aldnek az évi keresete 200—250 pengő, az épúgy nem tudja megfizetni a 87 pengőt, mint ahogy nem tudta megfizetni a m-et. Sőt ez a könnyebbség is csak papíron van meg, mert a hátralék után fizetendő kamatokat is figyelembe véve, az évi kötelezettség összege nagyon megközelíti a régít, nem is szólva arról, hogy ezt az összeget most már 20 év helyett 30 évig kell fizetni. A példátlanul alacsony munkabérek javítására a mai fakultatív bérmegállapítás éppannyira elégtelen, mint a napszámbekek túlzottan óvatos, 20—30 filléres hatásági emelése, amely még csak meg sem közelíti a létminimumot.

Ne csaljuk magunkat: ezek a parányi segítések évszázados elhanyagoltságaink közepeit annyira jelentéktelenek, hogy szinte észre sem vehetők, de semmiesetre sem alkalmasak a földművelő nép fokozódó nyugtalanságának csillapítására. Már pedig az új választójog megalkotásához olyan szociális légkörre van szükség, amelyből a ma elégedetlenséget és feszültséget okozó elemek nagyobb része már hiányzik. Ahol nincs nagyon tűzveszélyes anyag, ott a demagógia szikrája sem robbanthat olyan könnyen. A magyar földművelő nép nem szereti a lázas időket, nem természete a forradalom és csak kényszerűségből csatlakozik a szélsőségekhez. Ma ez a kényszerűség fennáll, mert sorsa — legalább is egy nagy részéé — emberileg elviselhetetlen. Ezért kapkod fűhöz-fához s mivel eddig minden ígéletben csalódott, ma már nem válogat és odahúz, ahol többet, nagyobb hango és erőszakosabban ígérnek. Az ő tájékozódásában csak a komoly szociális cselekedetek hoznának változást. Hiszen csak erre vár, számára az eszme és világnézet — legalább is mai elesettségében — annyit ér, amennyivel tisztességesebb megélhetést biztosít a mainál. Ezt az „anyagiasságot“ az ítélje el nála, aki az ő helyzetében emelkedettebb szempontokat tartana szem előtt.

Ezeken a hasábokon e sorok íróján kívül mások is többször leírták azokat a követeléseket, amelyek teljesítése nélkül már nem soká elhatnak nyugodtan sem a zsidók, sem a keresztények, sem a gazdagok, sem a szegények, akár lesz választójogi reform, akár nem lesz. Tehát ismételjük újólá, hogy a falusi tömegek szociális színvonalának emelésére és felzaklatott kedélyállapotának megnyugtására új és nagyobb földreform, a mezőgazdasági munkajog — főleg a munkabér és munkaidő — gyökeres rendezése, az egészségügyi és szociális biztosítás intézményes bevezetése, egy nagyszabású produktív közmunkapolitika és szociális irányú adóreform mellőzhetetlen. Tehát: munka, emberibb élet és a gyengék kímélete. Ezek megvalósítása nélkül nincs szociális nyugalom, nincs társadalmi és politikai béke, egyszóval nincs konszolidáció.

A választójog megalkotásához szükséges kedvező szociális légkör megteremtése elsőrangú feladat. Tompítaná a szélsőséges irányzatok erejét és csökkentené a demagógia agitációs anyagát. Természetesen a rend felforgatására törő mozgalmak így is lehetségesek, de ebben az esetben erkölcsi alapon lehetne ellenük fellépni, mert nem hivatkozhatnának arra, hogy jogos szociális célokért harcolnak. Nagyon fontos szempont ez a mai forrongó időkben, amikor a rend fenntartására irányuló törekvés mélyenjáró szociális politika nélkül könnyen zsarnokságnak minősül, de mindenesetre azt a látszatot kelti, mintha az alsóbb néposztályok elnyomásának erőszakos fenntartását akarná biztosítani. A szociális cselekedetek nélkül kétségtelenül számolni kell a szélsőséges mozgalmak erősödésével a földművelő nép körében is. Ma még sok mindent el lehetne kerülni, holnap azonban már a titkos választójog is elkéshet.

KERÉK MIHÁLY